

Rekabet Kurumu Başkanlığından,

REKABET KURULU KARARI

Dosya Sayısı : 2012-3-177 (Önaraştırma)
Karar Sayısı : 13-22/306-143
Karar Tarihi : 17.04.2013

A. TOPLANTIYA KATILAN ÜYELER

Başkan : Prof. Dr. Nurettin KALDIRIMCI
Üyeler : Doç. Dr. Mustafa ATEŞ, İsmail Hakkı KARAKELLE,
Dr. Murat ÇETİNKAYA, Reşit GÜRPINAR, Kenan TÜRK,
Fevzi ÖZKAN

B. RAPORTÖRLER: Pelin ERDOĞAN, Mazlum YALÇINKAYA

C. BAŞVURUDA

BULUNAN :- Mehmet ERDEM
A Blok Üst Zemin 6. Banko TBMM Bakanlıklar/Ankara

D. HAKKINDA ÖNARAŞTIRMA YAPILANLAR:

İzmir Ticaret Borsası Pamuk Piyasasında İşlem Yapan Teşebbüsler

- (1) **E. DOSYA KONUSU:** İzmir Ticaret Borsası pamuk piyasasında işlem yapan finansal açıdan güçlü konumdaki alıcıların, aracılık faaliyetleri yürütmekle yetkilendirilmiş pamuk simsar ve ajanlarının da yardımıyla pamuk fiyatlarının düşük seviyelerde oluşmasına sebep oldukları iddiası.
- (2) **F. İDDİALARIN ÖZETİ:** Yapılan başvuruda özetle; İzmir Ticaret Borsası pamuk piyasasında işlem yapan ve finansal açıdan güçlü konumdaki alıcıların, aracılık faaliyetleri yürütmekle yetkilendirilmiş pamuk simsar ve ajanlarının da yardımıyla pamuk fiyatlarının düşük seviyelerde oluşmasına sebep oldukları iddia edilmiştir.
- (3) **G. DOSYA EVRELERİ:** Kurum kayıtlarına 14.12.2012 tarih ve 10482 sayı ile giren başvuru üzerine hazırlanan 03.01.2013 tarih ve 2012-3-177/İİ sayılı İlk İnceleme Raporu'nun görüşülmesi sonucunda önaraştırma yapılmasına karar verilmiştir.
- (4) İlgili karar uyarınca düzenlenen 15.04.2013 tarih ve 2012-3-177/ÖA sayılı Önaraştırma Raporu görüşülerek karara bağlanmıştır.
- (5) **H. RAPORTÖRLERİN GÖRÜŞÜ:** İlgili raporda özetle; önaraştırma konusu iddialar ile ilgili olarak soruşturma açılmasına gerek olmadığı sonuç ve kanaatine ulaşıldığı ifade edilmiştir.

I. İNCELEME VE DEĞERLENDİRME

I.1. Ticaret Borsaları

- (6) Ticaret borsaları; özel kanunla kurulan alıcı ve satıcıların belli zamanlarda bir araya gelerek, genellikle malın numunesine ve tipine istinaden büyük çapta alım-satım yapılan ve dolayısıyla arz ve talebin belli yer ve zamanlarda karşılaşması ile gerçek piyasa fiyatının oluşmasına imkan sağlayan teşkilatlandırılmış pazarlardır. Ülkemizde farklı bölgelere dağılmış, ağırlıklı olarak buldukları yörelerde yetiştirilen tarımsal emtiaların (buğday, pamuk, üzüm, arpa vb.) ve bunların yanı sıra hayvansal ürünler, canlı hayvanlar ve orman ürünlerinin işlem gördüğü 118 ticaret borsası bulunmaktadır.

- (7) Ticaret borsalarının kuruluş ve işleyişlerine ilişkin esaslar 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu (5174 sayılı Kanun) ile belirlenmiştir. Ticaret borsaları 5174 sayılı Kanun'da yazılı esaslar çerçevesinde borsaya dahil maddelerin alım satımı ve borsada oluşan fiyatlarının tespit, tescil ve ilân işleriyle ilgilenmek üzere kurulan kamu tüzel kişiliğine sahip kurumlardır.
- (8) Ticaret borsaları, ticari ihtiyaçların gerekli kıldığı ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB, Birlik)'nin olumlu görüşü üzerine ilgili Bakanlıkça kurulur. Ticaret borsalarının çalışma alanı, buldukları ilin sınırları dahilindeki yerleri kapsamaktadır. Bu çalışma alanı, çevre illeri de kapsayacak şekilde ve o illerde borsa kuruluncaya kadar geçerli olmak üzere, TOBB tarafından genişletilebilir veya daraltılabilir.
- (9) 5174 sayılı Kanun'un 34. maddesi uyarınca ticaret borsası kotasyonuna dahil maddelerin alım veya satımı ile uğraşanlar, buldukları yerin borsasına kaydolmak zorundadırlar. Öte yandan, borsaya dahil maddelerin üretici veya seri halde üretim yapmaksızın doğrudan tüketiciye satış yapan imalatçıları, borsalara kaydolmaksızın dahi kendi mallarını borsada satabilirler.
- (10) 5174 sayılı Kanun'un 34. maddesinde ticaret borsalarının görevleri;
- a) Borsaya dahil maddelerin, borsada alım satımını tanzim ve tescil etmek,
- b) Borsaya dahil maddelerin borsada oluşan her günlük fiyatlarını usulü dairesinde tespit ve ilân etmek,
- c) Alıcı ve satıcının, teslim ve teslim alma ile ödeme bakımından yükümlülüklerini, muamelelerin tasfiye şartlarını, fiyatlar üzerinde etkili şartları ve ihtilaf doğduğunda ihtiyari tahkim usullerini gösteren ve Birliğin onayıyla yürürlüğe girecek genel düzenlemeler yapmak,
- d) Yurt içi ve yurt dışı borsa ve piyasaları takip ederek fiyat haberleşmesi yapmak, elektronik ticaret ve internet ağları konusunda üyelerine yol göstermek,
- ...
- g) Bölgeleri içindeki borsaya ilişkin örf, adet ve teamülleri tespit etmek, Bakanlığın onayına sunmak ve ilân etmek,
- ...
- i) Rekabeti bozucu etkileri olabilecek anlaşma, karar ve uyumlu eylem niteliğindeki uygulamaları izlemek ve tespiti halinde ilgili makamlara bildirmek,
- ...
- şeklinde sıralanmıştır.
- (11) Ticaret borsalarında yeterli arz ve talebi bulunan, dayanıklı ve stoklanabilir nitelikteki misli mallar, numune veya tipler üzerinden toptan alınıp satılır. Tipi tespit edilmemiş olan mallarla misliyatından olup yerel ihtiyaçları karşılayan maddeler ile canlı veya kesilmiş hayvanlar da borsaya tabi maddeler arasına alınabilir. Borsa kurulan yerlerde, hangi malların borsada alım ve satımının zorunlu olduğu ve bunların en az miktarları, borsa meclisinin teklifi ve Birliğin uygun görüşü üzerine Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca (Bakanlık) belirlenir ve ilgili borsa tarafından yerinde ilan olunur.
- (12) Borsa çalışma alanı içinde borsaya tabi maddelerin en az miktarlarının üzerinde kalan kısmının alım ve satımının, belirlenen borsa yerinin dışında yapılması yasaktır. Bu maddelerin, en geç muamele yapıldığı günü takip eden otuz gün içinde borsaya tescil ettirilmesi şartı ile borsa yerinin dışında alınıp satılmasına meclisçe önceden karar verilebilir. Ancak Birlik, borsalarca alınacak bu gibi istisnai kararları kısmen veya tamamen, geçici veya sürekli olarak yürürlükten kaldırabilir.
- (13) Borsaya tabi maddelerin en az miktarları üzerinde yapılan alım satım işlemlerinin borsalara tescilli zorunludur. Borsaya kote olan ürünler, ithal edildikleri takdirde de tescile konu olmaktadır. İthal edilen ürünün tescilinde; ithal edilen ürünün alış bedeli üzerinden

%0,2(binde iki) oranında komisyon alınmaktadır. Gümrük beyanname giriş tarihinin 30 günü geçmesi halinde tescil ücreti %50 fazlasıyla tahsil olunur. Borsalarca gösterilen yerlerde yapılan işlemler aynı gün, borsa dışında alınıp satılmasına müsaade edilen maddelere ait işlemler en geç otuz gün içinde tescil ettirilir.

I.1.1. İzmir Ticaret Borsası

- (14) Bugünkü İzmir Ticaret Borsası (İTB)'nin temelleri 1891 yılında atılmıştır. İzmir'de ticari hayatın hareketli olması nedeniyle, 1891'den önce de alıcı ve satıcıların bir araya geldiği, pazarlık yapılarak çeşitli ürünlerin alım satımının gerçekleştiği mekanlar bulunmaktaydı, fakat bunlar modern anlamda borsa tanımı içinde değerlendirilebilecek yerler değildi. 1891 yılında kurulan ve Türkiye'nin ilk borsası olarak kayıtlara geçen İTB'de pamuk, kuru üzüm ve yağlı tohumlarda salon işlemleri gerçekleştirilmekte ve fiyat tespiti yapılmaktadır. Bunun yanı sıra, İTB'nin kotasyon listesinde yer alan 101 farklı gıda ve tarım ürünü tescile konu olmaktadır.

I.1.2. Ticaret Borsalarında Alım Satım Faaliyeti Yürütenler

- (15) Kendi adına ve başkasının hesabına borsada alım satım yapanlara borsa komisyoncusu; başkasının adına ve hesabına vekil sıfatıyla borsada alım satım yapanlara borsa ajanı; borsa alım satımlarında yalnız aracılık yapanlara borsa simsarı denmektedir. Ticaret borsalarında aracılık faaliyeti yürüten gerçek ve tüzel kişi aracılar aranacak nitelikleri, bunlardan tüzel kişilerin kuruluş, görev ve yetkileri, aracıların çalışma usul ve esasları, hakları, uymakla yükümlü buldukları kurallar, bu kurallara aykırı eylemleri tespit olunanlara uygulanacak olan disiplin ve para cezaları ile aracılık faaliyetlerinin yürütülmesine ilişkin diğer hususlar 13.1.2005 tarih ve 25699 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "*Ticaret Borsalarında Alım Satım Yapan Aracılar Hakkında Yönetmelik*" ile düzenlenmiştir.

I.2. Genel Olarak Türkiye'de ve Dünyada Pamuk Piyasası

I.2.1. Dünyada Pamuk Piyasası

- (16) Uluslar arası Pamuk Danışma Kurulu (ICAC) verilerine göre Hindistan, Çin, ABD, Pakistan, Brezilya ve Özbekistan dünya pamuk ekim alanları açısından ilk altı sırada yer almaktadır. Bu ülkelerin ekim alanları 2010/11 sezonunda dünya toplamının yaklaşık %76'sını oluşturmuştur. Çin %27,3 ile en büyük pamuk üreticisi ülke konumundadır. Türkiye'nin toplam üretim miktarı içerisindeki payı ise 2011/12 sezonunda %2,8 olarak gerçekleşmiştir.
- (17) 2011/12 sezonunda dünya pamuk tüketimi bir önceki sezona göre %5,8 oranında azalarak, 23,1 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2012/13 sezonu için bu rakamın 23,9 milyon tona yükselmesi beklenmektedir. Dünyada pamuk tüketimi en fazla olan ülkeler sırasıyla Çin, Hindistan, Pakistan, Türkiye ve Brezilya'dır. Beş ülkenin dünya pamuk tüketimindeki payı 2011/12 sezonunda %76,3 olmuştur, Türkiye'nin toplam tüketim içindeki ağırlığı ise %5,4'tür.
- (18) Dünyada pamuk ihracatçısı ilk beş ülke A.B.D., Hindistan, Brezilya, Avustralya ve Özbekistan olarak sıralanmaktadır. Çin, Bangladeş, Türkiye, Endonezya ve Vietnam ise dünyada pamuk ithalatı gerçekleştiren ilk beş ülke konumundadır. 1980'li yılların ortalarına kadar önemli bir pamuk ihracatçısı olan Türkiye, tekstil ve konfeksiyon sanayinin artan kapasitesine bağlı olarak bu dönemden sonra ithalatçı ülkeler arasında yer almıştır. Türkiye'nin 2011/12 sezonunda toplam dünya ihracatı içerisindeki payı %0,7'dir. Bu miktarın önemli bir kısmının da ithal edilen pamuklardan oluştuğu tahmin edilmektedir.

I.2.2. Türkiye'de Pamuk Piyasası

- (19) Türkiye'de pamuk Ege, Güneydoğu Anadolu, Çukurova ve Antalya bölgelerinde yetiştirilmektedir. Geçtiğimiz 10 yıllık süreçte pamuk ekim alanları %24,8 oranında

gerilemiştir. Bölgeler bazında incelendiğinde en önemli düşüş %56,7 ile Ege Bölgesi'nde yaşanmıştır. Pamuk üretilen diğer tüm bölgelerde de ekim alanları 2002/3 sezonuna göre gerilemiştir.

- (20) Genel olarak, son yıllarda pamuk ekim alanlarında yaşanan gerilemenin temel nedeninin, reel olarak pamuk fiyatlarının önemli oranda gerilemesi ve ürün-girdi fiyat paritesinin girdiler lehine değişmesi şeklinde gösterilmektedir.
- (21) Pamuk hasadı Eylül ayının sonu ve Ekim ayının başında başlamakta, çırçır¹ fabrikaları Mart ayının sonuna kadar çalışmalarını sürdürmektedir. Bu nedenle pamuk piyasası Ekim-Nisan aylarında canlanmaktadır.

1.2.3. İzmir Ticaret Borsasında Pamuk İşlemleri

- (22) Dosya içeriğinden; son on yıllık süreçte yıllık ortalama 137.000 ton çığitli pamuk tescil edildiği, son beş yılda tescili gerçekleştirilen çığitli pamuk miktarını ise ortalamanın altında olduğu anlaşılmıştır.
- (23) İTB'de gerçekleşen mahlıç (çırçır fabrikasında işlenmiş pamuk) pamuk işlemlerinin de çığitli pamuk işlemlerine benzer bir seyir izlediği dosya içeriğinden anlaşılmıştır. 2002 yılında yaklaşık 308 bin ton olan mahlıç pamuk işlem hacmi, 2011 yılına gelindiğinde %65,3 oranında gerilemiş ve 106,8 bin ton olmuştur. 2002-2011 yıllarında reel işlem değerindeki düşüş ise %58,7 olarak gerçekleşmiştir.

1.2.4. Dünya Pamuk Fiyatları

- (24) Dosya içeriğinde yer alan bilgi ve belgelerden, Ege Standart Garanti pamuğun iç piyasa fiyatları ile Cotlook A Endeks (Cotton Outlook Ltd.) ve Memphis pamuklarının CIF Uzakdoğu fiyatlarının Ağustos 2010'dan itibaren aylık olarak karşılaştırılmalı olarak incelenmesi sonucunda; 2010/11 sezonuna 1,71 dolar/kg ile başlayan pamuk fiyatlarının bu tarihten itibaren yükselmeye başladığı ve sezonu 3,66 dolar/kg'dan kapattığı anlaşılmıştır. Bu sezonda dünya pamuk fiyatları 5.06² dolar/kg ile tarihinin en yüksek seviyesini görmüştür, yurt içi pamuk fiyatları da bu paralelde hareket ederek tarihinin en yüksek seviyelerine ulaşmıştır.
- (25) Dünyada pamuk fiyatlarındaki artışın temel nedenlerini; dünyada pamuk üretim miktarının tüketimden daha yüksek oranda düşmesi sonucunda 2008 ve 2009 yıllarında dünya pamuk stoklarında görülen gerileme, istatistiki verilerde geçen devreden pamuk stoklarının gerçek olmadığı yönündeki görüşler ve bunun pamuk arzı konusunda problem yaratacağı öngörüsü, dünyanın en büyük ikinci pamuk üreticisi olan Hindistan'ın pamuk ihracatına kısıtlama getirmesi, pamuk türev piyasalarına ilginin artması ve diğer emtia fiyatlarındaki genel artış trendi ile açıklamak mümkündür.
- (26) 2011 yılının Mart ayından itibaren pamuk fiyatları gerilemeye başlamış ve Temmuz 2012 tarihi itibarıyla 1,85 dolar/kg olmuştur. Pamuk fiyatlarının zirve yaptığı 2011 Mart ayından bu yana dolar bazında A Endeks %63,5, Memphis %62,2 ve Ege Std. Garanti pamuk fiyatları %58,8 oranında değer kaybetmiştir.

1.3. İlgili Pazar

1.3.1. İlgili Ürün Pazarı

- (27) Bilindiği üzere, inceleme konusu işlem, gerek ürün gerekse coğrafi açıdan olası alternatif pazar tanımları çerçevesinde rekabetçi endişe yaratmıyor ise pazar tanımı

¹ Pamuk, lif ve tohumdan oluşan koza halinde toplanır. Çırçır makinesiyle pamuk, tohumdan (çığit) ayrılarak pamuk ipliği haline getirilir.

² Mart 2011 tarihindeki Cotlook A Endeksi fiyatı

yapılmayabilmektedir. Bu bağlamda, yapılacak değerlendirmeyi etkilemeyeceğinden, mevcut dosya özelinde ilgili pazar tanımı yapılmamıştır.

I.3.2. İlgili Coğrafi Pazar

- (28) İlgili coğrafi pazar tanımı yapılmamıştır.

I.4. Yapılan Tespitler ve Hukuki Değerlendirme

- (29) Şikayet konusu iddialar İTB'de pamuk alımı yapan ve finansal açıdan çırçır fabrikaları ve üreticilere nazaran güçlü konumda bulunan iplik firmalarının, aracılık faaliyeti yürüten ajan ve simsarların da desteğiyle fiyatları baskı altında tuttukları yönündedir. Dosya konusu başvuruda özetle;
- Pamuk ithalat ve ihracatına ilişkin herhangi bir engelleyici tedbir bulunmadığı, dolayısıyla pamuk ticaretinin yıllardan beri serbest piyasa koşulları altında gerçekleştirildiği, bu noktadan hareketle fiyatların da iktisadi saikler uyarınca oluşmasının bekleneceği,
 - 2010 yılının son aylarına değin pamuk fiyatlarının beklendiği gibi yurt dışındaki emsal kalitedeki pamuk fiyatının bir miktar üzerinde seyrettiği,
 - 2010 yılından itibaren iç piyasadaki pamuğun fiyatının aynı kalitedeki yurt dışı pamuk fiyatına göre %10 ila %23 arasında değişen oranlarda daha düşük seyrettiği,
 - İlk aşamada; bu durumun ithalat fazlası pamuk stoku sebebiyle oluştuğunun düşünüldüğü, fakat aradan geçen 2 yıl zarfında söz konusu durumun aynen devam ettiğinin görüldüğü,
 - Yurt içi pamuk fiyatlarının yurt dışı piyasalara kıyasen düşük seyri sebebiyle, gözlerin ege pamuğu başta olmak üzere diğer yörelere ait pamuğun da işlem gördüğü ve Türkiye'de spot piyasada pamuk fiyatlarının belirlenmesinde etken rol oynayan İzmir Ticaret Borsasına çevrildiği,
 - İzmir Ticaret Borsası pamuk korbeyinde³ özellikle geçtiğimiz iki yılda işlem sayısının oldukça azaldığı, hatta yılın büyük bir bölümünde işlem gerçekleştirilmediği ve "muamelesiz" ibaresiyle fiyat belirlenmediği,
 - Alım-satım işlemlerinin seans saatleri dışında yoğunlaştığı, bu noktadan hareketle; pamuk alım-satımının devam ettiği fakat fiyatların borsanın işleyişi neticesinde değil borsa dışı alışverişler doğrultusunda oluştuğunun ifade edilebileceği,
 - Piyasanın şeffaflığı ve güvenilirliğine gölge düşüren bu tür eylemlerden olumsuz etkilenen tarafın pamuk üreticileri ve çırçır fabrikaları olduğu,
 - Daha güçlü sermaye yapısına sahip iplik üreticisi firmaların aracılık faaliyeti yürütmekle yetkilendirilmiş simsar ve ajanlar vasıtası ile pamuk fiyatlarını baskı altına aldığı
- iddia edilmiştir.
- (30) Dosya konusu başvuruda dile getirilen iddialar üzerine önaraştırma sürecinde, raportörlerce İTB Genel Sekreteri ile bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Akabinde, İTB'den gerçekleştirdikleri işlem hacmi bakımından en büyük teşebbüslerin listesi tedarik edilerek, bu liste dahilinde görüşmeler ve yerinde incelemeler yapılmıştır. Öte yandan, pamuk korbeyine ve sonrasında fiyat tespit komisyonuna doğrudan katılım sağlanarak işleyiş hakkında bilgi edinilmiştir.
- (31) Yapılan yerinde incelemelerde İTB pamuk korbeyinde pamuk alımı gerçekleştiren teşebbüslerin fiyat anlaşması içinde olduklarını gösterir herhangi bir bilgi ya da belgeye ulaşılamamıştır. Diğer taraftan, gerek borsa yönetimi nezdinde gerekse teşebbüsler bazında

³ Korbey; emtia alım satımlarının yalnız tip ve menşe belirtilerek yapıldığı, üye ve görevlilerin oturduğu amfi şekilde kurulmuş yer anlamına gelmektedir.

yapılan görüşmelerde başvuruda iddia edilen hususlar teker teker sorgulanmıştır. Yapılan görüşmelerde öne çıkan hususlara aşağıda yer verilmiştir.

- (32) Başvuruda yer verilen iddialardan biri de işlemlerin sayısının çok azaldığı, borsada bazı günlerin “Muamelesiz” ibaresiyle işlemsiz geçtiği yönündedir. “Muamelesiz” ibaresinden anlaşılması gereken; gerçek bir alım satım işleminin olmadığı, diğer bir ifadeyle sözleşmeye bağlı bir alım satım işleminin gerçekleşmediği fakat alıcının ve satıcının birer fiyat deklaresinin bulunduğu, ancak fiyatın korbeyde bulunmadığı fiyattır. Eş deyişle, alıcının almaya satıcının satmaya hazır olduğu fiyattır, ama fiyat korbeyde bulunmadığı için işlem gerçekleşmemektedir. Muamelesiz fiyat, “ismen fiyat” olarak da adlandırılmaktadır.
- (33) Dosya içeriğinden, son yıllarda Ege Bölgesi havzasında üretilen ve dolayısıyla İTB’de arz ve talebe konu olan pamuk miktarında önemli ölçüde düşüş yaşandığı anlaşılmaktadır. Pamuk üretimindeki düşüşün yanı sıra daha önceleri İTB’de tescile konu olan işlemlerin bir kısmı çevre illerde yer alan ve salon hizmeti (seans içinde alıcıların ve satıcıların doğrudan karşı karşıya geldiği salonlar) vermeyen borsalara kaymıştır. Dolayısıyla; borsada arz ve talebe konu olan pamuk miktarı eskiye nazaran oldukça düşmüş, seans işlem hacimleri azalmıştır.
- (34) Son dönemde, İTB’de gerçekleşen işlem hacminin oldukça düşük seviyelere gerilemesi piyasada fiyatların sağlıklı oluşmadığı algısını oluşturmaktadır. Gerek emtia borsalarının gerekse hisse senedi borsalarının derinliği (yüksek işlem hacmi) fiyatların iktisadi saiklerle oluştuğuna önemli bir karinedir. İşlem hacmi arttıkça piyasanın büyüklüğü bireysel oyuncuların büyüklüğüne nazaran artmış olacağından piyasanın belirli piyasa aktörleri tarafından yönlendirme olasılığı azalacaktır. Fakat piyasanın sığ oluşu tek başına fiyatların arz-talep dengesi dışındaki faktörler tarafından şekillendirildiği anlamına da gelmeyecektir. Kaldı ki, piyasanın bu itibarla aksayan bir yönü bulunmaktaysa bunu rekabet mevzuatı çerçevesinde çözmek de mümkün olmayacaktır.
- (35) Bu noktada; fiyatların borsanın doğal işleyişi içinde oluşmadığı yönündeki iddialara temel teşkil eden İTB’de gerçekleştirilen işlem sayısının düşmesine yol açan, pamuk arzının azalması dışındaki birtakım yapısal sorunları irdelemek yerinde olacaktır. Borsa yönetimi nezdinde yapılan görüşmelerde, İTB’deki işlem hacminin azalmasının arkasında üç farklı neden bulunduğu ifade edilmiştir. İlki, alıcı ve satıcıların İTB üyesi olmalarına karşın seans saatleri dışında işlem yapmalarınıdır. Seans saatleri dışında alım satım yapıldığı takdirde, yapılan işlem sadece tescile konu olmakta ve salon işlem defterine yazılmamaktadır (Tescil bültenlerinde bu işlemler yer almaktadır). İkincisi husus ise daha önceleri İTB’ye üye olmamasına karşın İTB üyesi ajanlar vasıtasıyla işlem yaptıran yöre alıcı/satıcılarının daha önce İTB’de kayda aldıkları işlemleri artık; Aydın, Söke gibi kendi yerleşim birimlerindeki borsalarına bildirip orada tescil ettirmeleridir⁴. İTB dışındaki bölge borsalarında salon hizmeti verilmemekte, sadece işlem tescil edilmekte, fakat İTB fiyatları referans alınmaktadır.
- (36) Üçüncüsü ise, İTB’de gerçekleşmesi gereken işlemlerin alıcı/satıcıların borsada değil de borsa dışında doğrudan araçlarla buluşması ve daha sonradan buldukları yöredeki borsaya gerçekleştirdikleri işlemi tescil ettirmeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun yukarıda değinilen ilk nedenden farkı; seans saatleri⁵ dışında alışverişin yapılması, üçüncü durumda ise seans saatleri dışında olmasının ötesinde borsa dışında işlemin gerçekleşmesidir.

⁴ İki tarafın bulunduğu yerde borsa mevcut ve mal her iki borsaya tâbi ise ve işlem de yazışma, telgraf, telefon, teleks ile yapılmış veya elektronik ortamda gerçekleştirilmişse, sözleşmenin kabul ile tamam olduğu yerdeki tarafça o yer borsasına tescil ettirilir ve ücreti ödenir. Sözleşmenin nerede kabul ile tamam olduğu tespit edilemediği takdirde, işlem satıcının merkezinin bulunduğu yerdeki borsaya, satıcı tarafından tescil ettirilir ve ücreti ödenir.

⁵ Seans saatleri 12:00-13:30 arasıdır. Alıcıların ve satıcıların doğrudan karşı karşıya geldiği pamuk korbeyi ise 12:20-12:30 (Cuma günleri 13:20-13:30 saatleri arasında) saatleri arasındadır.

- (37) Gerek İTB yetkilileri gerekse borsada alım satım faaliyeti yürüten aracilar ve alım yapan teşebbüsler işlem defterine yazılan işlemlerin sayısının azalması ve fiyatların olması gereken çizginin dışında seyretmesine etken olarak, pamukta son yıllarda artan kalite standardizasyonu problemlerine dikkat çekmiştir. Daha önce kamu otoritesi tarafından yapılan pamuğun kalitesine ilişkin ekspertiz, çırçır fabrikalarının sorumluluğuna bırakılmıştır. Bu durumun kimi zaman eldeki pamuğun gerçek kalitesinin dışında kalite damgası ile damgalanmasına yol açabildiği dile getirilmiştir. Dolayısıyla; korbeyde deklare edilen pamuğun kalitesi ile gerçek kalitesi farklı olmaktadır. Olduğundan daha yüksek kalite damgasına sahip olan pamuğun satışı esnasında düşük kaliteli olduğu ortaya çıkacağından, satıcıların bu gerçeğin ortaya çıkmasını önlemek amacıyla yaptıkları işlemin kayıtlara geçmesini tercih etmedikleri vurgulanmıştır.
- (38) Görüşme gerçekleştirilen taraflar bu konuya ilişkin olarak ayrıca, İTB'deki fiyatların dünya fiyatlarından daha düşük seyretmesinin temel nedenlerinin başında Türk pamuğundaki kalite standartlarının istikrarsız olmasını göstermektedir. İthal edilen pamuğun üzerinde anlaşılan kalitede tedarik edilebildiği, fakat iç piyasada aynı kalite damgasına sahip pamukların yeknesaklık arz etmediği belirtilmiştir. Bu itibarla Standart 1 kalite damgasına sahip bir parti pamuğun gerçekte daha düşük kalitede olabildiğinin, alıcıların üzerinde yüksek kaliteli damga olsa bile, gerçek kalitesine göre pamuğa fiyat verdiklerinin, dolayısıyla aynı kalitede pamuğun birbirinden farklı fiyatlardan işlem gördüğünün altı çizilmiştir. Bu durum, pamuğun kalite standardını belirleme inisiyatifinin teşebbüslerin kendilerine bırakılması ile birlikte değerlendirildiğinde, hem fiyatları düşürücü sonuçlarının olabileceğini, hem de aynı kalitede görünen pamukların farklı fiyatlarla satılmasının fiyatın sağlıklı oluşmadığı yönünde yanlış algıya neden olabileceğini ifade etmek mümkündür. Ayrıca; son yıllarda pamukta makineli hasadın yaygınlaşması ile birlikte, daha önceleri ege pamuğu, onu yurt dışı muadillerine karşı değerli kılan unsurlardan biri olan "elle toplanma" hususiyetini kaybetmiştir, bu durumun ege pamuğunun görece düşük fiyatlarda seyrettiği iddialarına karşı dikkate alınması gerekli bir husus olduğu açıktır.
- (39) Bir diğer önemli iddia ise, Ege pamuğunun muadili olarak kabul edilen memphis pamuğuna nazaran daha düşük fiyatlarda seyrettiğidir. Bu konuya ilişkin olarak; ege pamuğu ile memphis pamuğunun birbirine yakın kalitede olduğu, fakat memphis ya da diğer bir yöreye ait pamuğun fiyatı ile kıyaslama yapmak suretiyle fiyat çıkarımında bulunmak yerine dünyadaki belli başlı pamuk endekslerini dikkate almanın daha doğru sonuç vereceği ifade edilmiştir. Ayrıca; Cotlook A Endeksi ve Newyork Vadeli İşlem Borsasındaki fiyatların sektör tarafından yakından takip edildiği belirtilmiştir. Dosya içeriği bilgi ve belgelerden, İTB'deki fiyatların yurt dışı fiyatlarına paralel seyrettiği anlaşılmıştır. Öte yandan İTB'deki fiyatların daha önceleri memphis pamuğuna denk seyrettiği fakat son dönemde daha düşük fiyatlardan işlem gördüğü savına ilişkin olarak, 2009 yılı başına uzanan fiyat hareketleri incelenmiştir. Dönem dönem İTB'deki fiyatların memphis pamuğu fiyatlarının altında ya da üstünde⁶ seyrettiği görülmüştür. Son dönemde Türk pamuğunun memphis pamuğu fiyatlarının bir miktar altında seyretmesini daha önce değinilen kalite standardizasyonu ile ilişkilendirmek de mümkündür.
- (40) Zirai ürünler, normal satış usulü dışında da el değiştirebilmektedir. Bunlar çiftçi ile tüccar arasındaki geleneksel iyi ilişki ve menfaatlerden doğan ve yıllardır uygulanmakta olan satış şekilleridir. Emanet usulü de bu kapsamda ele alınabilir. Emanet usulünde ürün önce teslim edilmekte, bedeli bilahare müstahsilin istediği bir tarihteki borsa değeri üzerinden tayin ve tespit edilerek ödeme yapılmaktadır. Yapılan görüşmelerde; işlem defterine yazdırılan işlemlerin sayısının azalmasında önemli rol oynayan faktörlerden biri olarak emanet usulüne dikkat çekilmiştir. Son dönemde emanet usulünün giderek yaygınlaştığı ve pazar

⁶ Örneğin; 2013 yılı Şubat ayında İTB fiyatı 3,67 TL/kg olurken memphis pamuğunun fiyatı 3,59 TL/kg olmuştur. 2012 Eylül'de İTB fiyatı 3,44 TL/kg, memphis pamuğunun fiyatı 3,40 TL/kg olarak gerçekleşmiştir.

tecrübelerine dayanan tahminlere göre üretilen pamuğun %30'a yakınının emanet usulüne konu olduğu ifade edilmiştir.

- (41) Emanet usulünde, örneğin, müstahsilin emanetteki pamuğunun bedelini tahsil etmek istediği zamanda oluşan fiyat, elindeki malı satabileceği fiyattan yüksek ise; tüccarın/çırcının zarar etmemek için yapılan işlemin işlem defterine yazdırılmamasını tercih ettiği bizatihi çırcılar adına işlem yapan aracılardan dile getirilmiştir.
- (42) Diğer taraftan, emanet usulünde müstahsilden ürününü emanetine alan tüccar/çırcı aldığı ürünü işledikten sonra yine emanet usulü çerçevesinde iplikçiye teslim etmektedir, bu kez ürün iplikçinin emanetine girmiş olmaktadır. Dolayısıyla; emanet pamuk alan piyasa oyuncuları fiyatın düşük seyretmesi motivasyonuna sahip olmaktadır.
- (43) Son olarak; yapılan görüşmelerde aracılık hizmetleri veren ajan ve simsarların birbirleri ile olan ilişkilerinde dengeyi sağlamak için bazı durumlarda yaptıkları işlemleri işlem defterine yazdırmamayı tercih edebildikleri ifade edilmiştir. Ajan ve simsarların aralarında rekabetin fazla olduğu, en iyi fiyatı veren tarafla alım-satımı gerçekleştirdikleri fakat daha sonraki ilişkilerin zedelenmesi ihtimaline karşı, aynı mal için teklifte bulunan diğer aracılardan yapılan işlemden haberdar olmaması için gerçekleştirdikleri işlemi, işlem defterine yazdırmamayı tercih edebildikleri belirtilmiştir. Dolayısıyla; aracılardan gösterdikleri bu yöndeki bir davranış işlem sayısının azalması yönünde etki göstermektedir.
- (44) Özetle; dünya pamuk fiyatlarının bulunduğu seviye itibarıyla genel olarak üretici kesiminde fiyatlar konusunda bir memnuniyetsizliğin olduğu, İTB'deki fiyatların yurt dışı fiyatlarına paralel hareket ettiği, işlem hacminin düşmesine ve fiyatların borsanın olağan işleyişi dahilinde oluşmadığı algısına yol açan birtakım aksaklıkların bulunduğu, fakat bu aksaklıkların rekabet mevzuatı çerçevesinde çözüme kavuşturulabilecek türden aksaklıklar olmadığı, yapılan yerinde incelemelerde pamuk alımı yapan iplik firmaları arasında fiyat birlikteliğine işaret eden herhangi bir bilgi belge bulunamadığı kaldı ki; yurt dışı piyasalarla doğrudan entegre böyle bir piyasada fiyatları baskı altına almanın olasılık dahilinde fakat pek mümkün olmayacağı sonucuna varılmıştır.

J. SONUÇ

- (45) Düzenlenen rapora ve incelenen dosya kapsamına göre; 4054 sayılı Kanun'un 41. maddesi uyarınca şikayetin reddi ile soruşturma açılmamasına OYBİRLİĞİ ile karar verilmiştir.